

זיכרון קדש

לאודו ובדרכו של מרן הגה"ק רבי שמואל מאיר הכהן מאמסנא ולמעלה בקודש זי"ע

גליון ל - פרשת עקב תשפ"ו

◆ דרשות המאיר ◆

מתוך דרשות רבנו מכת"ק

דרוש לפרשת עקב שאמרתי כשהייתי בגולה בעיר בוקארעשט שנת תש"ה

ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וגו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (ח, ג).

לא משלך אתה נותן אלא משל הקב"ה

יש לפרש בהקדים הכתוב במשלי (יד, לד) צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת, ופירושו נראה עפ"י מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ז) תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר (דברי הימים א כט, יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, והיינו שהאדם צריך ליתן צדקה מתוך ידיעה והכרה שאינו נותן צדקה משלו רק משל הקב"ה. והנה ענין צדקה משמעו מלשון צדק (גירעבט), ויורה על בחינת הנתינה מצד חיוב הצדק, שמי שיש בידו וביכולתו, נצטווה ליתן לחבירו שאין לו כדי פרנסתו. לעומת זאת לשון חסד יורה על הנתינה מתוך מחשבה שאינו מחויב כל כך ליתן, ומדעתו שנותן לפנים משורת הדין ומצד מידת החסד.

וי"ל שע"ז מרמז הכתוב צדקה תרומם גוי זה אופן נתינת הצדקה של בני ישראל שהוא מתוך הכרה שחייבים בכך כי הכל שלו וממה שהפקיד בידינו ציונו ליתן גם לאחינו האביון, לעומת חסד לאומים זה חסד שעושים אומות העולם, שכאשר הם נותנים לזולתם הם מגביהים ליבם ומדמים בנפשם שעשו חסד והגדילו לעשות יותר מחובתם, כי נדמה להם שהמעות שלהם ומשלםם נתנו, על כן גם צדקתם חטאת.

שלא תשכח מי נותן לך את השפע

והנה השי"ת ציווה (בהמשך הפרשה פסוק יא ואילך) השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך לבלתי שמור מצותיו וגו', פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביין וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם ללבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים וגו', ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. נצטוונו בפסוקים אלו שלא להתגאות ח"ו ולא לייחס הצלחתנו בקניינו לעצמינו, רק לדעת ולהכיר כי ממנו הכל. ובהתבוננות הזו נתעורר לקיים רצונו יתברך בממון שהפקיד בידינו ולא נאצור אותם רק לנפשינו, וכמו שנתבאר בבחינת הכתוב צדקה תרומם גוי דהיינו שידע האדם שמחוייב ליתן לחבירו בעת דחקו מפני שכן הוא חובת הצדק כי אין הממון שלו כלל והוא יתברך שנתנו לו ציווה ליתן ממנו למי שאין לו.

אמנם מתחבולות היצר הוא שבעת שמשפיע השי"ת טובה על האדם, הוא מסמא עיניו ומשכיח ממנו הדבר הזה, ולפעמים מפני כך הוא מוכרח לירד

◆ פרשת השבוע ◆

מכת"ק של רבנו מהרש"מ הכהן מאמסנא זי"ע

לא תאכל לחם משום מסכנות רק כדי לברך את ה'

אֲרָץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם וגו' וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (ח טו). דרך העולם הוא, שהעשיר אוכל פת הבא בכיסניו, לעקיף וכדומה, והעני שאין לו מעות, אוכל יותר לחם, אבל העשיר אוכל מעט לחם, כי יש לו בשר וכל מטעמים לאכול. וכאן ברכה התורה, שיאכל לחם לא מחמת שהוא עני, 'אֲרָץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם' רק משום שרצונו לברך ברכת המזון, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ כְּדִי וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, כי אם אוכל פת הבא בכיסניו לא יוכל לברך ברכת המזון כנהוג.

יאכל עם העני

ועוד יש לפרש, אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם, אלא כדי שהעני יאכל טוב יותר אם הוא יאכל עמו, וכך יוכל לברך את ה', כי בעל הבית בוצע ואורח מברך (או"ח רא א).

כשטוב לישראל עובדים את ה' טוב יותר

וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (ח, יד). שמעתי בשם הה"ק מברדיטשוב זצלה"ה (קדושת לוי שם) שפירש וְרָם לְבָבְךָ, שיהיה טוב לך בעולם הזה אז וְשָׁכַחְתָּ שיהיה שכיח ומצוי אצלך את ה' אֱלֹהֶיךָ, כי ישראל שטוב לו יכול יותר לעבוד את ה' מתוך שמחה וטוב לב, בלי דאגות פרנסה, ודפח"ח.

ושכחת את ה' אלהיך – לרבות תלמידי חכמים

ועוד יש לפרש, כי כן דרך האנשים החדשים, שאם נעשים עשירים מתקיים אצלם שאין להם דרך ארץ עבור הרבנים ותלמידי חכמים, כי רָם לְבָבְךָ, שנעשה עשיר ומתנהג בעזות פנים, כמו שאמרו בסוף סוטה (מט:): בעקבתא דמשיחא, חוצפא יסגא. ועל כן שוכח מצות את ה' אלהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים, וע"ז הזהירו הכתוב שצריך לירא מפני תלמידי חכמים, וליתן להם כבוד, כי הקיש כבודם לכבוד המקום, כמו שדרש רבי עקיבא (פסחים בב:), ודו"ק:

המקום ששהה שם בנו, ולרוב תדהמתו מצא שהבן עוסק באיזה מלאכה ומרויח ממון וממשיך לאכול כהרגלו ולדשן את עצמו כמקדם, ולא זו בלבד אלא שהוסיף והרבה לאכול יותר מהרגלו אחר שעבר עליו הרעב והדחוק בימיו הראשונים במקום ההוא, ובזה נעשה דשן ושמן יותר מבעבר.

כשראה האב כל זאת, התחיל לצעוק ולהתאונן אי לי למה עשיתי כל זאת ומה פעלתי במה שהייתי מצער את בני כ"כ לשלחו למדינה אחרת, והנה לא הועיל מאומה ולא הוטב מחלתו כלום כי עדיין אוכל ושותה כמקדם כמו בן סורר ומורה, אדרבה נתגברה מחלתו יותר עד אשר לא יוכל להרפא.

כן הוא הנמשל שהשי"ת שלח עלינו המלחמה הגדולה הזאת כדי שלא יתקיים בנו מה שכתוב בתורה"ק (דברים לב, טו) וישמן ישרון ויבעט, שמנת עבית כסית, ויטוש אלוה עשהו ויבבל צור ישועתו, ושלא נאמר ח"ו כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. כמו כן גם שאר הגליות שעברנו במשך שנות הגלות המר ונעשינו כעניים ודלים, כל זה היה כדי שנדע בעת שירחיב לנו כי השי"ת הוא הנותן כוח לעשות חיל הוא לקח והוא נתן.

וכעת ששכבו תרועות המלחמה ושבנו לבתינו והאנשים מתחילים לבסס את עצמם ולהרוויח קצת ממון, עתה אנו מצויים שלא נשכח כי לא בבחינו הרווחנו כי אם ברצונו יתברך, וכאשר הוא מצווה אותנו ליתן צדקה יש לנו לקיים רצונו ולהראות להקב"ה אנו יודעים שהממון הוא שלו ואנו עושים בו כרצונו, והנה מי שאינו רוצה לשמוע זאת ואין ברצונו ליתן עליו מתאונן ישעיהו הנביא (א, ה) **על מה תבו עוד תוסיפו סרה** כי יצטרכו ח"ו להכות בהם עוד, אם לא יווסרו בכל אלה ויהיה עדיין בכם המדה הרעה הזאת של קמצנות ותוסיפו סרה לומר כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, ושיהיה דואג על עצמו ולא יביט על צער של אחרים בעת אשר נמצאים ישראל בצרה גדולה **כל ראש לחלי וכל לבב דוי**.

וכלל בזה את כל כלל ישראל שנמצאים בצרה הגדולה במה שאמר **מכף רגל ועד ראש אין בו מתום** פשוטי העם נקראים **כף רגל** והצדיקים הם **הראש**. וכמו שמתחלקים אנשי המלחמה לפי מעלותם, שהפשוטים נקראים אנשי חיל רגל 'פיסייער מיליטער', לפי שעבודתם הוא מה שיוצאים ברגלם להלחם, לעומתם אנשי חיל גבוהים 'אפצערע' (מפקדים עליונים), נקראים אנשי ראש לפי שעיקר עבודתם עם הראש לחשב היכן לילך במלחמה והיכן לנצח את האויב, וכן הוא אצל בני"ש שיש אנשים פשוטים אשר עבודתם הוא להלך ברגלם בדרכי המסחר וגיגית הפרנסה, והם נקראים **כף רגל**, והת"ח והצדיקים שכל מגמתם הוא להגות בתורה הק' ולחדש חידושי תורה תמיד, הם **הראש** של כלל ישראל. וזה הכוונה אשר לצערינו **מכף רגל** מן אנשים פשוטים עד **ראש** הם הת"ח **אין בו מתום**, כולם בעלי יסורים נעים וגם נדים ומדלדלים מעיר לעיר בלי פרנסה.

יענק וירעיבך וגו' שתדע כי הכל ממוצא פי ה'

ובזה נשוב לבאר הכתוב שעל הענין האמור ציוה השי"ת ועשה כן בתחילה **ויענק וירעיבך** כדי שתצטער בענייך וכך תדע ותכיר אח"כ בצערם של אחיך ולא תקפץ ידך מאחיק האביון. כי יתברר לך היטב כי מה שזכית והרחיב לך **ויאכילך את המן**, לא מכוחך ומעוצם ידך הוא, **כי לא על לחם לבדו יחיה אדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם** ולפניו יתברך יש להודות ולהלל על הכל כי הוא הזן ומפרנס לכל, הוא הנותן מאחד והוא לוקח מחבירו, וברגע אחד יכול להפך הגלגל, ליקח ממך העשירות וליתנו לאחיק העני. ובזה תשים אל ליבך בצער זולתך ופתוח תפתח את ידך לתמוך יד עני ואביון. יעזרונו השי"ת ויגאל אותנו בקרוב.

מגדולתו ולגלות ממקומו עד אשר יווסר להכיר ולדעת כי אינו יכול להציל את עצמו כי הכל בידו יתברך והוא משפיל גאים ומגביה שפלים.

ויתכן שמפני זה מצינו שהוכרחו האבות הקדושים לגלות מארצם, וכמו שנאמר לאברהם (בראשית יב, א) לך מארצך וגו', וליצחק (שם כו, א) ויהי רעב בארץ וגו' וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה, ויעקב הוכרח לברוח מבית אביו לחרן מאימת אחיו. ולהאמור אולי הוא בכדי שיתברר להם ולבניהם אחריהם כי ה' הוא הנותן לך כח לעשות חיל' והכל שלו ובהנהגתו, ולא חלילה 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה'. וע"ז כתוב על יצחק בעת רום הצלחתו (שם יב) **ויוזע יצחק וגו' וימצא וגו' מאה שערים**, שאף בעת ההיא הכיר וידע שכל זה הוא רק מפני כי **יברכה ה'** ולא כוחו ועוצם ידו עשה את החיל הזה.

מי יודע אם לא מטעם זה עברה עלינו כעת

המלחמה הגדולה והנוראה

ומי יודע אם לא מטעם זה עברה עלינו כעת המלחמה הגדולה והנוראה שחיו ממנה שנהרגו לדאבונינו רבבות מאחינו בני ישראל, גם הנשארים בהם נדלדלו מעיר לעיר למדינה למדינה ונעשה כמעט כולם לעניים ואביונים, והרבה מאחבני"ן נתקיים אצלם (ויקרא כו יז) ונסתם ואין רודף אתכם ושאר תוכחות התורה הק', וכל זה להראות את ישראל ש'העושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל', ה' נתן וה' לקח יהי שמו מבורך, וכשנתבונן בזה נכיר ונדע שהנשמה שלך והגוף שלך, ונקיים רצונו יתברך בכל מה שיפקיד בידיו.

ושמעתי בשם גדול אחד שבא אצלו שני אנשים לדון תורה אודות מריבה שהיה ביניהם על מיצר שבין בתיהם, זה אומר שלי הוא זה אומר שלי. אמר הרב נשאל את הארץ עצמה ובבקש שתאמר למי שייך זה המיצר שבין שני בתים, וכך כפף הרב את גופו ועשה עצמו כאילו רוצה לשמוע את תשובה הקרקע, ובקשם מכפיפתו אמר להם שהארץ השיבה שאין שייכת לשום איש אלא אדרבה כל האנשים שייכים לה כי פיה פתוחה לקבל את כל חי. וכיוון לעוררם בזה כי יום המוות מכל חי מכוסה ומה בצע כי יריבו על עולם שאינו שלהם.

יש להתעורר בשביל שלא יהיה הצער לריק

והנה אם אחר כל הצער שעברנו לא נשים אל ליבנו כל זאת ועדיין נאמר בלבבינו כי כוחנו ועוצם ידינו עשה לנו את החיל שיש לנו, הרי יתברר בזה כי לריק יגענו ולא העלינו מאומה בכל הצער שעברנו. ויש לבאר הענין עפ"י משל מגביר אחד שהיה לו בן יחיד שמרוב עשרו של אביו אכל ושבע ודשן מאוד, עד שאמר הרופאים שהוא נמצא בסכנה גדולה כי יש לו הרבה דם והרבה שומן שכיסה את ליבו, כמו שנקרא 'פעטונג דאס הארץ', וציוו עליו הרופאים שצריך להקיז ממנו דם או 'בלוט איגיל', אך הבן לא רצה זאת ולא הניח שיעשו לו שום רפואה. בלית ברירה הורה הרופא שצריך למנוע ממנו מאכל שהוא יותר מכדי צרכו ההכרחי, עד שיכחיש שמנו ויתרפא, ובשביל כך אמר לאב שישלח את בנו לדור במקום רחוק ויקח ממנו כל המעות שיש לו, ויהיה מקום שאין מכירין אותו בשביל שלא ילוה לו שום איש מעות, רק ימנה חנווני אחד שיתן לו ע"י הדחק רק מה שמוכרח לו בצמצום גדול, וגם זה רק ע"י יציעה רבה מצידי. וכאשר ימנע באכילתו כל כך אולי יש תקווה שיכחיש שמנו ויתרפא.

האב הצטער מאוד על זה שיצטרך כ"כ לענות ולצער את בנו חביבו, אבל מחמת רוב אהבתו אליו ובשביל למצוא רפואה לחליו שלא ימות מחמת רוב השומן, לא הפיל מדברי הרופא מאומה, וגירש את בנו מביתו למדינה מרוחקת והיה סובל שם רעב וצער גדול. אחר זמן מה רצה האב לראות את בנו ולדעת אם הוטב לו ואם הוכחש השומן שלו, חבש את מרכבתו והרחיק ללכת עד